

Hvad vil videnskabsteori sige?

– Et uundværligt svar til de i ånden endnu fattige

Frederik Möllerström Lauridsen

Men - hvem, der ved et filosofisk spørgsmål endnu ikke er blevet taget af svimmelhed, har endnu ikke spurgt filosoferende. – Martin Heidegger

I denne artikel vil vi *forsøge* at besvare spørgsmålet: Hvad vil videnskabsteori sige?

Hvad er videnskabsteori?

Til enhver videnskab⁶ knytter sig en videnskabsteori. Dette skal ikke forstås som én teori om videnskaben, men som et mangfoldigt kompleks af spørgsmål til (og svar på) alle aspekter af denne videnskab. Som eksempler på disse kan nævnes:

Ontologiske spørgsmål Hvad er den ontologiske status af objekterne for videnskaben? D.v.s. eksisterer disse objekter og hvis ja, på hvilken måde eksisterer da disse objekter?

Epistemiske spørgsmål Hvilken epistemisk status har den videnskabelige viden? D.v.s. hvilken type viden er det videnskaben giver. Herunder kan - og bør - spørges til hvor sikker denne type viden er? Og hvordan denne type viden kan opnås?

Metodologiske spørgsmål De metodologiske spørgsmål deles traditionelt set ind i to kategorier: De *deskriptive spørgsmål*, altså spørgsmål til hvordan den pågældende videnskab faktisk bedrives og de *normative spørgsmål*, altså spørgsmål til hvordan den pågældende videnskab bør bedrives.

⁶Eller mere generelt til enhver akademisk disciplin, måske med undtagelse af filosofien selv.

Sociologiske spørgsmål Hvordan påvirkes videnskaben, de videnskabelige institutioner og ikke mindst videnskabsmænd- og kvinder af forskellige sociologiske og samfundsmæssige faktorer?

Antropologiske spørgsmål Påvirker den måde mennesker *er* på *i* verden den videnskabelige viden, og hvis ja hvordan og i hvilken grad?

Didaktiske spørgsmål Hvordan læres den pågældende videnskab og ikke mindst hvordan bør denne videnskab læres?

Fænomenologiske spørgsmål Hvordan opleves og udvikles den pågældende videnskabs emnefelt og objekter? Der spørges således til den *måde* hvorpå denne videnskab træder frem for os. Herunder kan også gøres neurovidenskabelige overvejelser.

Etiske spørgsmål Hvordan forpligter den opnåede viden den vidende moralsk? Og hvordan spiller etiske overvejelser ind på muligheden af at opnå viden inden for den pågældende videnskab?

Visse af ovenstående vil givetvis være mere relevante at stille til visse videnskabelige discipliner frem for andre. Desuden kan stilles almene spørgsmål som hvad konstituerer i det hele taget en videnskab og hvordan afgør man om noget er en videnskab eller ej, d.v.s man kan forsøge at opstille såkaldte *demarkationskriterier* for videnskab.

Videnskabsteorien er således en spekulations- og empiriens bastard. Historisk set er de første typer spørgsmål blevet opfattet som den egentlige videnskabsteori, men de sidste 50 år har videnskabsteorien stillet sine spørgsmål bredere, særligt til hvordan en videnskab udvikles og praktiseres.

Hvordan bedrives videnskabsteori?

Det bør nævnes at de fleste hvis ikke alle af de ovenstående spørgsmål kan formuleres som almene filosofiske spørgsmål. Der vil således oftest være tale om at man som bedriver af videnskabsteori overvejer hvordan forskellige almene filosofiske positioners syn på for eksempel et begreb som viden eller eksistens påvirker den enkelte videnskab. Omvendt kan man også benytte sin forståelse af de enkelte videnskaber som eksempel på, eller modeksempler til, almene filosofiske positioner.

Man kan opfatte videnskabsteori som en art anvendt filosofi. Altså må den der ønsker at stille videnskabsteoretiske spørgsmål gøre sig bekendt med filosofien - i alle dens afskygninger - og være velbevandret inden for den enkelte videnskabelige disciplin. Dette betyder dog også at der ligesom inden for filosofien ikke findes nogen konsensus om hvordan videnskabsteori bør bedrives. D.v.s videnskabsteorien som sådan har ingen metode. Det kan således hævdes - og bliver her hævdet - at videnskabsteori ikke er en videnskab. Videnskabsteoriens eneste egentlige værktøjer er ligesom filosofiens: *tækning* og *spørgen*. Dens fornemmeste opgave er ej at give svar men at stille spørgsmål. Man må således som bedriver af videnskabsteori indstille sig på at blive taget af svimmelhed i mødet med spørgsmål der tiltrods for deres tilsyneladende ufravigelige vigtighed ikke synes at lade sig besvare tilfredsstillende.

Hvorfor bør videnskabsteori bedrives?

Slutteligt vil vi her forsøge at besvare det eneste egentligt relevante spørgsmål i denne artikel; nemlig hvorfor bør vi i det hele taget kere os om videnskabsteoretiske spørgsmål? Dette vil forhåbentligt også besvare spørgsmålet om hvorfor det fra universitetets

side kan forsvares at afsætte 7.5 ECTS-point til et kursus som Videnskabsteori for de Matematiske Fag.⁷

Som nævnt handler videnskabsteori primært om spørgsmål ikke om svar. Og god videnskabsteori handler om ubehagelige spørgsmål hvortil der ikke umiddelbart gives tilfredsstillende svar. Videnskabsteori handler således ikke, som den uskyldige kunne foranledes til at tro, om viden, men derimod om usikkerhed og tvivl. Dermed er det umiddelbart også vanskeligt at argumentere for at et kursus som Videnskabsteori for de Matematiske Fag gør universitets dimittender til bedre matematikere, aktuarer etc. Dette mener jeg heller ikke at det gør - måske snarere tværtimod.

Det som videnskabsteori derimod gør er at myndiggøre de studerende *som* matematikere, aktuarer etc.. Det vil sige det gør det muligt for dem at tage ejerskab over deres eget fag og dermed muligt for dem at tage beslutninger - der kun da for alvor kan kaldes selvstændige - *inden for*, *uden for* og ikke mindst *med* deres fag. Dermed er det også en myndiggørelse af de studerende som mennesker i en tid der nu som altid er betænkelig.

Videnskabsteori skal således i denne betænkelige tid åbne op for før-, under- og eftertanke hos den der lærer og bedriver videnskab. Jeg ser således ikke videnskabsteori som en disciplin der med sin påpegning af diverse filosofiske problemer skal afholde en fra at bedrive videnskab, men nærmere sætte en i stand til at bedrive videnskab i dette problemfyldte far(e)vand. Videnskabsteori handler i sidste ende ligesom videnskaben om problemer, forklaringer og argumenter.

Fornuften tilstår alene det, der kan stå for dens frie og offentli-

⁷Et fag hvis eksistens i skrivende stund er med til at betale forfatteren til nærværende artikles husleje. Således skulle der ikke være tvivl om eventuelle interessekonflikter.

ge prøvelse, uforstillet agtelse. En prøvelse som ingen videnskab i kraft af sin hellighed eller overhøjhed bør unddrage sig.⁸ Som et forsøg på besvarelse af spørgsmålet hvad er videnskabsteori, kunne man således hævde at videnskabsteori netop er denne prøvelse. I dette tilfælde må videnskabsteori siges at være et positivt formuleret projekt der - forhåbentligt - gør det muligt for os uforstillet at agte på ulige menneskelige bedrifter.⁹

⁸Her en skamløs parafrasering af Kant.

⁹Her skal lyde en stor tak til Stud.fil. Søren Axel Petersen for uundværlig korrekturlæsning på denne artikel, samt for en mængde konstruktive forslag til forbedringer af helt igennem håbløse formuleringer.